

ludek.vainert@economia.cz

REÁLNÝ KAPITALISMUS LUĎKA VAINERTA

K EURU SLOVÁKŮM POMOHL MEČIAR

V Česku Evropskou centrální banku vnímáme jako vzdálenou sílu, na Slovensku ekonomiku ovlivňuje přímo. Ivan Šramko, muž, který jako první Slovák ve Frankfurtu spolurozhodoval o evropské měnové politice, vysvětluje, proč jeho krajané o euru nikdy nepochybovali a nepochybují a proč je nezbytné snižovat veřejný dluh.

HN: Evropská centrální banka schytává tvrdou kritiku z Německa či Nizozemska, tedy země, kterým podle většiny statistik euro pomáhá. Je ECB rozdělena na sever a jih? Vnímáte toto dělení i za éry, kdy jste o politice ECB spolurozhodovali?
Ne. Podklady i návrhy na rozhodnutí jsou v ECB dělané odbornými aparátem. Návrhy odprezentuje hlavní ekonom a potom běží diskuse. Je důležité pochopit princip. Nemůže vystoupit italský guvernér a říct: My Italoové chceme to a to. Kdyby někdo zkusil mluvit o specifických potřebách své země, uslyší „Stop. O tom nebudeme diskutovat. Diskutujeme o tom, co potřebuje eurozóna jako celek“.

HN: Jakou pozici mají malé země?
Za mých dob měly i malé země velký vliv. Když byl guvernérem velký odborník, dokázal hodně. Příkladem může být lucemburský Yves Mersch a nebo Athanasios Orphanides, kyperský guvernér. Ti jsou z velmi malých zemí, ale dokázali celou diskusí výrazným způsobem ovlivnit, protože byli respektováni, vždy věděli, o čem mluví.

HN: Někdy slyšíme, že sbor, který v ECB rozhoduje, je příliš velký na to, aby byl efektivní. Většina centrálních bank má ve vedení pět nebo sedm členů, kteří rozhodují. V ECB je to násobek. Jak efektivní to je?

Diskuse je jistě náročnější, delší a složitější. Za mých dob byl šéfem ECB Jean-Claude Trichet a to je typ manažer, který chce, aby promluvil každý. Neříkal „hlasujme“, ale „co si myslíš“. A proč? Mario Draghi, který nyní odchází, byl podle mých informací pragmatičtější. Nechce, aby všichni stále diskutovali dokola a snažili se dojíti ke konsenzu. Vnímám ho jako efektivnějšího manažera. Změna stylu řízení rady guvernérů dává lepší šanci dojít k závěru rychleji, než to bylo v těch mých časech.

HN: Takže takto si Draghi dokázal prosadit vše, co potřeboval?
Myslím si, že ano. Je to dobrá reakce na vývoj, na rostoucí počet členů a na to, že ta diskuse by mohla být potom neekonečná, kdyby každý stále mluvil.

HN: A co změnil nástup Christine Lagardeové? Není bráná spíše jako politička než vysoce erudovaná expertka na měnovou politiku?
Vzdělání má právnické, ale byla čtyři roky francouzskou ministryní financí. Takže se nedá říct, že by neměla ekonomické zkušenosti. Její velké plus je, že po Strauss-Kahnovi vrátila reputaci Mezinárodnímu měnovému fondu. Že ho manažersky velmi dobře zvládla a uspěla i v komunikaci. Takže v tomto směru je určitě silná a zdatná.

Pokud jde o měnovou politiku, očekává se, že bude pokračovat v Draghiho krocích. Že bude využívat všech možností k tomu, aby stabilizovala eurozónu, aby euro jako měna bylo důvěryhodné. Předpokládám, že se bude chtít více věnovat bankovnímu dohle-

du, ale bude zastávat podobnou filozofii jako Draghi.

HN: Sledujete, jak se vyvíjí vnímání eura v Česku?

Měl jsem vždycky velmi dobrý vztah s českými guvernéry. Se Zdeňkem Tůmou jsme absolvovali vícero přednášek na toto téma. Byly to přednášky určené převážně lidem z průmyslu anebo stávkovými organizacím. Tam jsem vždy cítil jednotnou podporu pro zavedení eura. Jiný byl názor občanů, který je stejně důležitý, možná ještě důležitější. Na rozdíl od Slovenska byli v Česku vždy významní politici, kteří se stavěli proti zavedení eura i proti hlubší integraci – tak jako váš bývalý prezident Klaus – a to samozřejmě občany výrazně ovlivnilo. A naopak. Myslím si, že pokud je stále významná většina občanů proti euru, žádný politik si společnou měnu jako své téma nevezme a nebude zbytečně riskovat ztrátu hlasů.

HN: Takže koruna nám vydrží další generaci? Nebo ještě déle?

Myslím si, že zavedení eura nebude ještě opravdu dlouhým tématem. Navzdory tomu, že splňujete všechna kritéria, a navzdory tomu, že je to závazek z přístupové smlouvy z roku 2004, který byl odsouhlasen i referendem. Jak u nás, tak i u vás.

HN: Jak to, že čeští politici se už závazkem schváleným jasnou většinou občanů necítí být vázání?

Jednou jsem se prezidenta Klause ptal, jak to vnímá, a on vtipkoval, že když byla svatba, tak byla nevěsta pěkná. Ale teď už je škaredá, zestárla, takže o ni je zájem daleko menší.

HN: Tradičním argumentem proti přijetí eura je případ Řecka. Jaké byly reálné náklady, které Slovensko kvůli záchraně Řecka mělo?

Reálné náklady nebyly žádné. Museli jsme v podstatě začít ručit za řecké dluhy, tedy vystavit garance, ovšem neplatili jsme nikdy ani jedno euro. A Řecko je nyní už třetí rok v prebytku, dokáže snižovat svůj dluh, což je zásadní. Když se ukazuje, že je perspektiva dostat veřejné finance pod kontrolu a že v dlouhodobém horizontu 20–30 let dokážou ten dluh snížit na přijatelnou úroveň, potom je to i pro investory v pořádku. Byl jsem vždycky překvapený, že se na Řecko poukázvalo jako na vážný problém.

HN: Čím to, že na Slovensku se nenašli politici, kteří by za vaši korunu bojovali? Víc si uvědomovali zranitelnost malého měny?

Je pravda, že slovenská koruna byla ještě volatilnější než ta česká. A ta přitom byla během krize extrémně volatilní. Pamatuji si slova Zdeňka Tůmy, který řekl, že se koruna zbláznila, protože euro stálo 23 korun, pak 29. Léžela během krátkého období opravdu výrazně.

Ovšem na Slovensku byla ve všeobecnosti jiná atmosféra kvůli tomu, že jsme zažili období Mečiarů. Společnost vnímala, že jsme nebyli v hlavním integračním proudu. Když se to změnilo, vzniklo nadšení z toho, že máme šanci se dostat do unie. Závazek přijetí eura byl součástí dokončení integrace. Proto jsme nikdy neměli žádnou politickou stranu, která by byla proti euru. Nikdy, ani před vstupem v roce 2003, ani v pozdějším období. Všechny analýzy ukazovaly, že euro bude pro slovenskou ekonomiku dobré, že v konečném důsledku pomůže růstu HDP, a tím pádem i dává možnost nárůstu ži-

votní úrovně. Nikdy nikdo nedělal žádnou kontraanalýzu. Rozdíl je tedy v politické a společenské atmosféře.

HN: Takže deziluze z Mečiarů pomohla přijetí eura?

Vzpomínka na pocit, že nás nikde nevezmou a zůstaneme černou dírou, a to, jak rychle se vše otočilo, byly důležité součásti atmosféry. A důvěra v euro nemizí. Mezi 70 a 80 procenty Slováků je s ním spokojeno. A průmysl? Ten je pro euro komplet, vždyť je těsně navázaný na eurozónu.

HN: Ani v krizi nebude Slovensku samostatná měnová politika chybět? V Česku slyšíme teze, že když bude hůř, oslabíme korunu, budeme mít jiné úroky než eurozóna a lépe krizi zvládneme.

Jedna z nevýhod eura samozřejmě je, že země ztrácí samostatnou měnovou politiku. A že se v případě asymetrického šoku nedokáže tak přizpůsobit. Na druhou stranu je potřeba říct, že tím, jak funguje slovenská ekonomika, že náš hospodářský cyklus není tak dramaticky jiný ve srovnání s průměrem eurozóny, nám nastavení měnové politiky nikdy nedělovalo žádný problém. A vlastní měna má přece i obrovská rizika. Proto například v Řecku nikdo nikdy zodpovědný neřekl: pojďme ven z eurozóny.

HN: Pro firmy jsou výhody eura jasně. Co slovenské domácnosti? Jak vidí otázku úroků z hypoték či vkladů?

Dlužníci vývoj samozřejmě vítají. Dnes jsou na Slovensku úrokové sazby na hypotéky dokonce pod jedním procentem. To nabízejí všechny tři největší banky v zemi a dokážou tyto nízké sazby fixovat i na delší dobu, což eliminuje riziko dalšího vývoje. Negativum je to pro ty, kteří mají peníze v bankách uložené, protože nedostávají v podstatě žádné zhodnocovací úroky. Na to může být odpověď: Běžte do jiných nástrojů, můžete investovat do něčeho jiného, co může přinést vyšší výnos.

HN: Nepodporuje to ale například vznik realitní bubliny?

To na jedné straně podporuje, na druhé straně se ale změnilo nástroje centrálních bank. Po krizi začaly využívat nástroje, které nafukování bublin brzdí. I při nulových sazbách. Banky začínají předepisovat, jaký má být poměr ceny nemovitosti k úvěru, jaký má být poměr příjmů k úvěru, jaký má být poměr zadlužení člověka k úvěrům. Brzdí tedy ten obrovský boom, který by kvůli nízkým úrokům teoreticky mohl nastat. Takže vývoj je vyrovnanější. Ceny stále rostou, tempo je však kontrolovanější, než by plynulo z úrokových sazeb.

HN: Ale tyto podmínky centrálních bank z nemovitostního trhu vytlačují skupiny s nižšími příjmy a naopak nevádí investorům s větším majetkem.
To je pravda.

HN: Nevyvolává tedy regulace další nerovnost?

Myslím, že ne. Smyslem je, aby ti, kteří nemají příjmy, si nepřijímali, protože to přinese riziko do bilancí bank. A když je příliš mnoho rizikových úvěrů, tak potom, když se ten cyklus zhorší a začnou stoupat úrokové sazby, to ohrozí finanční stabilitu. Vždyť to byla prapříčina krize.

První Slovák ve Frankfurtu
Ivan Šramko byl mezi lety 2005 a 2010 guvernérem Národní banky Slovenska. Proto od roku 2009, kdy Slovensko přijalo euro, spolurozhodoval o společné evropské měně. Následně se stal velvyslancem u OECD. Jako předseda slovenské Rady pro rozpočtovou zodpovědnost se zasazoval o udržitelné veřejné finance. V Evropské centrální bance dále působil jako člen Správní revizní komise. Je též členem dozorčí rady nejmladší české Trinity Bank.

Foto: Milan Bureš, HN

HN: Desetiletí, které uplynulo od vašeho nástupu do ECB, svět centrálních bank hodně změnilo. Jak vývoj vnímáte?

Vývoj je neuvěřitelně dynamický. Nastoupil jsem do Governing Council v roce 2009, na začátku roku, kdy jsme přijali euro. Ovšem už jsem situaci znal. Platí, že ještě před přijetím eura má guvernér centrální banky přístupujícího státu právo zúčastnit se zasedání jako pozorovatel. V úplných začátcích, po nástupu velké recese si nikdo neuměl současně kvantitativní uvolňování či něco podobného ani představit. Pravidla pro investování centrálních bank byla extrémně striktní a žádné nákupy dluhopisů nebo akcií v podstatě ani nebyly možné.

HN: Takže Japonsko, které tyto nástroje už dlouho zkoušelo, bylo ve Frankfurtu bráno jako extrém?
První diskuse byly rozpačité a vytváření nových nástrojů měnové politiky bylo poměrně zdlouhavé.

HN: Váš další odborný zájem se týká veřejných rozpočtů. Vedl jste slovenskou Národní rozpočtovou radu. Proč je nutné usilovat o co nejnižší dluh?

Nízký dluh potřebujeme kvůli dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí a extrémně špatnému demografickému vývoji. Kvůli tomu, že náklady státu začnou za relativně krátkou dobu, řekneme za dekádu,

dramaticky růst. A na to, abychom to zvládli, potřebujeme stále snižovat dluh. Slovensko mělo vývoj dluhu relativně dramaticky. Před krizí v roce 2008 jsme měli porovnatelná čísla s Českem, zhruba 28 procent HDP. Poté dluh Slovenska začal extrémně růst až k 55 procentům, a kdyby nebyl zákon o rozpočtové zodpovědnosti, který nastavil dluhovou brzdu, vlády by v tom pokračovaly. Máme totiž politiky, kteří říkají: Když mohou mít Italoové dluh 138 procent HDP, proč ne my. Zákon významně změnil řízení veřejných financí a donutil vládu, aby šla opačným směrem.

HN: Myslíte si, že samotné sociální pojištění, jak je to v Česku a na Slovensku, na financování důchodů stačí?

Ne, ten systém se přežívá. Na Slovensku ho vláda dlouhodobě „sponzoruje“ a začne se to každým rokem výrazně zhoršovat. Dá se to kompenzovat jen vyššími daněmi nebo nižšími důchody. Žádná jiná cesta při takovém systému není. Klíčové pro penzijní systémy je podporovat všechny jiné způsoby privátního způsobu spoření na důchod. Stát musí mladým lidem vysvětlit, že bude mít stále méně možností. A důchody, které jim může dát, budou daleko nižší, než bude stačit na důstojný život ve stáří.

Ve spolupráci s Olgou Skalkovou